

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
будівництва та архітектури
доктору економічних наук, професору,
професору кафедри економіки будівництва,
будівельного факультету
Ользі БЄЛЕНКОВІЙ

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата економічних наук, доцента кафедри економіки будівництва
Київського національного університету будівництва і архітектури
ЦИФРИ Тетяни Юріївни**

на дисертаційну роботу КУЦЕНКА Артемія Сергійовича

**«Науково-методичні засади забезпечення конкурентоспроможності
будівельних підприємств в умовах відбудови економіки України», подану
до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Київського національного
університету будівництва і архітектури на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – «Економіка» у галузі знань 05 «Соціальні та
поведінкові науки»**

Актуальність теми дослідження

Актуальність теми зумовлена винятковою роллю будівельної галузі у процесах повоєнного відновлення національної економіки, відбудови зруйнованої інфраструктури та забезпечення сталого економічного зростання. В умовах повномасштабної війни, що триває з 2022 року, діяльність будівельних підприємств відбувається в обстановці підвищеної невизначеності, дефіциту ресурсів, нестабільності інвестиційних потоків і суттєвого зростання ризиків, унаслідок чого традиційні підходи до забезпечення конкурентоспроможності втрачають результативність і потребують переосмислення з позицій системного, багатофакторного та адаптивного управління.

Особливої ваги проблематика набуває з огляду на зростання значення публічних закупівель як ключового механізму розподілу фінансових ресурсів у галузі. Спрощення процедур закупівель у період воєнного стану, посилення цінової конкуренції та підвищення вимог до ефективності виконання контрактів формують нові виклики для підрядних підприємств і потребують розроблення науково обґрунтованих методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності та дієвих механізмів її забезпечення. Водночас активна інтеграція України до європейського економічного простору, упровадження інструментів відбудови та європейських стандартів господарювання посилюють потребу у формуванні цілісної системи управління конкурентними позиціями підприємств будівельної галузі.

Наявні дослідження переважно фрагментарно розкривають окремі аспекти конкурентоспроможності підрядних будівельних підприємств і недостатньо враховують сучасні виклики воєнної та поствоєнної економіки. Це зумовлює потребу в уточненні теоретико-методичного апарату та розробленні комплексного інструментарію оцінювання та забезпечення конкурентоспроможності, що й визначає своєчасність обраної автором теми.

З урахуванням зазначеного можна стверджувати, що тема дисертації Артемія КУЦЕНКА є актуальною, а поставлена мета, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні та методичному удосконаленні механізму, методичних підходів, моделей та індикаторів формування конкурентоспроможності будівельних підприємств у воєнних і поствоєнних умовах, є обґрунтованою та реалізованою.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність

Проведені здобувачем наукові пошуки засвідчили, що тема дисертаційного дослідження відповідає паспорту спеціальності 051 «Економіка», зокрема таким напрямом, як теоретико-методичні засади формування конкурентоспроможності суб'єктів господарювання; методичний

інструментарій оцінювання та діагностики економічного стану підприємств; організаційно-економічні механізми забезпечення стійкого розвитку та конкурентних переваг підприємств у трансформаційних умовах; управління розвитком будівельної галузі в контексті повоєнного відновлення та євроінтеграції.

У роботі результати дослідження викладено в логічній послідовності, а поставлені завдання розглянуто в достатній мірі та завершено конкретними висновками і пропозиціями. Для досягнення мети автором застосовано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціальних методів теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу – для уточнення сутності конкурентоспроможності будівельних підприємств; порівняльний аналіз – для ідентифікації відмінностей у моделях оцінювання; методи економіко-статистичного аналізу – для оцінювання тенденцій розвитку галузі; експертні оцінки, анкетування та метод аналізу ієрархій (АНР) – для визначення вагових коефіцієнтів факторів; методи структурно-логічного аналізу, елементи економіко-математичного моделювання та теорії нечітких множин – для побудови авторської моделі та формалізації управлінських рішень; графо-аналітичні методи – для візуалізації результатів.

Наукові положення, висновки та рекомендації мають достатнє теоретичне обґрунтування, що зумовлено використанням значної кількості (198 найменувань) джерел наукової літератури, у тому числі іноземною мовою, законодавчих і підзаконних нормативних актів України, офіційних матеріалів Державної служби статистики, Мінрозвитку, а також даних електронної системи публічних закупівель. Зазначене дало змогу авторів обґрунтувати власні пропозиції щодо удосконалення методичних засад забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств.

За результатами узагальнення наукових підходів (розділ 1) здобувач уточнив зміст економічної категорії «конкурентоспроможність будівельного підприємства», розкривши її як динамічну інтегральну характеристику, що

формується в системі взаємодії фінансово-економічних, організаційно-технологічних, кадрових, інституційних та ринкових факторів. У другому розділі здійснено системний аналіз функціонування сфери публічних закупівель у період воєнного стану, що дозволило виявити ключові тенденції її розвитку та характер впливу на конкурентне середовище галузі, а також обґрунтовано науково-методичний підхід до комплексного оцінювання конкурентоспроможності на основі ієрархічної декомпозиції факторів, методу парних порівнянь і формування інтегрального показника (формули 2.1–2.4).

Дисертація є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Тема в межах його виконання охоплена достатньо повно. Оформлення роботи відповідає встановленим вимогам. Отримані результати мають як наукове, так і практичне значення.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях

Достовірність результатів дисертаційного дослідження А.С. Куценка забезпечується використанням перевірених методів наукового аналізу, системним підходом до вивчення проблематики конкурентоспроможності, ґрунтовним аналізом нормативно-правових актів, офіційної статистики та практичного досвіду діяльності будівельних підприємств. Отримані результати мають внутрішню логіку, підтверджуються емпіричними матеріалами та узгоджуються із сучасними науковими положеннями вітчизняних і зарубіжних досліджень.

Наукова новизна дисертаційної роботи

Наукова новизна дисертації визначається особистим внеском автора у вирішення актуального наукового завдання щодо розвитку теоретико-методичних положень та удосконалення організаційно-економічного забезпечення процесів формування і підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій. Зокрема, у роботі:

удосконалено механізм формування конкурентоспроможності підрядних будівельних підприємств, концептуалізований як багаторівнева інтегративна система, що поєднує організаційно-технологічну, кадрову, ринкову та фінансово-економічну підсистеми з урахуванням їх функціональної взаємозалежності та різноспрямованого впливу на інтегральний результат; теоретичні підходи до визначення сутності категорії «конкурентоспроможність будівельного підприємства»; науково-методичний підхід до комплексного оцінювання конкурентоспроможності на основі ієрархічної декомпозиції системи факторів із застосуванням парних порівнянь та формуванням інтегрального показника на засадах узгодженого визначення ваг;

набули подальшого розвитку теоретико-методичні засади формування стратегічних пріоритетів розвитку підрядних будівельних підприємств з урахуванням типів ринкових структур (досконалої конкуренції, олігополії, монополістичної конкуренції); інструментарій стратегічного управління, зокрема система індикаторів моніторингу конкурентних позицій, що враховує специфіку поствоєнного відновлення; методичний підхід до багаторівневої діагностики конкурентоспроможності, який поєднує динамічний аналіз змін конкурентних позицій з ієрархічною системою оцінювання та врахуванням впливу інституційного середовища.

Повнота викладу наукових результатів дослідження підтверджується їх апробацією у 13 наукових працях, з яких 5 статей опубліковано у виданнях, що входять до переліку фахових видань, затверджених МОН України, а також обговоренням на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях у 2023–2026 рр. Це забезпечує публічність, академічну перевірку та наукову значущість представлених висновків.

Практичне значення одержаних результатів дослідження

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх безпосереднього застосування будівельними підприємствами, галузевими

асоціаціями, органами державного управління та місцевого самоврядування для підвищення ефективності організаційно-економічної діяльності та зміцнення конкурентних позицій у воєнних і поствоєнних умовах. Розроблена методика комплексного оцінювання конкурентоспроможності забезпечує універсальний інструмент для визначення фактичного рівня конкурентних переваг, виявлення слабких місць і формування обґрунтованих стратегічних рішень, а система індикаторів моніторингу може бути інтегрована у корпоративні інформаційні системи управління.

Результати дослідження можуть бути використані у процесі розроблення державних і регіональних програм розвитку будівельної галузі, стратегій відновлення територій та підвищення економічної стійкості підприємств. Практичну реалізацію доробок автора підтверджено впровадженням у діяльність ТОВ «Регіон-Агробуд» (довідка від 10.04.2026 р. № 10/04) та ТОВ «ДВ-Констракшн» (довідка від 09.04.2026 р. № 09/04), а також використанням результатів у навчальному процесі (довідка від 22.06.2026 р.), що засвідчує їх прикладну цінність і доцільність для формування професійних компетентностей фахівців.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язане з науково-дослідними роботами Київського національного університету будівництва і архітектури, а саме темами «Проблеми генезису економіки інтелектуально-інноваційного капіталу» (№ держреєстрації 0120U000356) та «Сучасні парадигми та креативні технології формування стратегій учасників проєктів і програм у будівництві» (№ держреєстрації 0123U103887), у межах яких автором здійснено аналіз стану та тенденцій конкурентного розвитку будівельних підприємств, розроблено методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності та обґрунтовано організаційно-економічний механізм її забезпечення в умовах повоєнного відновлення.

Оцінка основних положень дисертації та відсутність порушень академічної доброчесності

Основні положення дисертаційного дослідження А.С. Куценка відзначаються логічністю, послідовністю та належним рівнем наукової аргументації, відповідають меті й завданням роботи та відображають сучасні тенденції розвитку будівельної галузі.

У розділі 1 (стор. 33–66) автор обґрунтовано розкриває галузеву специфіку конкурентоспроможності будівельного підприємства та систематизує методи її оцінювання (табл. 1.4–1.5), що дозволило уточнити зміст відповідної економічної категорії та аргументувати необхідність удосконалення методичного інструментарію. Заслуговує на увагу проведений у розділі 2 (стор. 93–111) системний аналіз функціонування сфери публічних закупівель у період воєнного стану на основі даних електронної системи Prozorro автор простежує помісячну динаміку укладення договорів та структурні зрушення у розподілі робіт за класифікацією CPV, зокрема домінування завершальних будівельних робіт (понад половину укладених договорів), що обґрунтовано пов'язується з активною фазою відновлення об'єктів.

Безперечною перевагою роботи є запропонована у підрозділі 2.3 (стор. 123–143) ієрархічна модель оцінювання конкурентоспроможності на основі методу аналізу ієрархій, у межах якої сформовано чотири групи факторів (фінансово-економічні, організаційно-технологічні, ринкові та кадрові) з відповідними ваговими коефіцієнтами (табл. 2.16) та побудовано нечітку шкалу інтерпретації результату за рівнями «низький» – «достатній» – «високий». Практично значущим є також здійснене у підрозділі 3.2 (стор. 164–173) обґрунтування диференційованих стратегічних пріоритетів підприємства залежно від типу ринкової структури, що засвідчує прагнення автора не лише до теоретичного узагальнення, але і до практичної верифікації запропонованих рішень.

Під час аналізу тексту дисертації, а також опублікованих за її темою праць, не виявлено порушень принципів академічної доброчесності. Робота не містить фактів некоректного запозичення чи плагіату, а використані джерела коректно цитуються та належним чином відображені у списку літератури. Це підтверджує самостійність наукового пошуку здобувача та достовірність отриманих результатів.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Водночас, віддаючи належне високому рівню виконаного дослідження та його науковій цінності, варто зупинитися на низці положень, які мають дискусійний характер і можуть слугувати напрямами для подальших наукових розвідок автора.

По-перше, теоретичний огляд у першому розділі вирізняється широтою опрацьованого матеріалу, проте подекуди має радше описовий, ніж критично-аналітичний характер. Зокрема, у підрозділі 1.2 систематизацію методів оцінювання конкурентоспроможності (табл. 1.4–1.5) представлено переважно у формі їх класифікації та переліку переваг, без розгорнутого критичного зіставлення за єдиними критеріями, релевантними саме для будівництва (проектний характер діяльності, доступність вихідних даних, здатність ураховувати ризики воєнного періоду). Унаслідок цього обґрунтування вибору методу аналізу ієрархій як основи авторської моделі (розділ 2) впливає з огляду не цілком очевидно. Крім того, у підрозділі 1.3 нормативно-правовий аналіз сконцентовано переважно на загальному конкурентному (антимонопольному) законодавстві, тоді як законодавство у сфері публічних закупівель, яке є центральним для подальших розділів роботи, розкрито менш повно, ніж того потребує його роль у дослідженні.

По-друге, попри обґрунтоване акцентування у роботі ролі воєнних і безпекових чинників (руйнування енергетичної та логістичної інфраструктури, інституційні обмеження, зміна правил участі у публічних закупівлях), у структурі інтегрального показника ці чинники безпосередньо як

окремий блок чи підсистему не формалізовано: вплив інституційного середовища задекларовано у положеннях наукової новизни, проте в самій моделі оцінювання він представлений переважно опосередковано – через окремі ринкові та організаційно-технологічні індикатори. Виокремлення інституційно-безпекової складової як самостійного елемента моделі підвищило її адаптивність до умов воєнного часу.

По-третє, у вступі та розділі практичного значення задекларовано широкий інструментарій (цифровізація, BIM-технології, ESG-вимоги, взаємодія зі стейкхолдерами), проте у ядрі моделі частина з цих напрямів (зокрема показники цифрової зрілості, BIM та ESG) розкрита декларативно і не операціоналізована у вигляді систематизація міжнародного та порівняльного досвіду у формі зведеної таблиці за ключовими критеріями, що зменшила її описовість матеріалу та дала їй змогу виразніше виокремити релевантні для України елементи.

По-четверте, робота значно виграла, якби було приділено більше уваги зміні споживчої поведінки українців під впливом повномасштабного вторгнення росії, зокрема місцезнаходженню житла, способу оплати та придбання квартир, реалізації програм доступного житла та є-Оселя, безпекових заходів та проектних рішень ІТЗ ЦЗ, «екологічного проектування», інклюзії, тощо.

Разом з тим, варто зазначити, що висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, а спрямовані на визначення перспективних напрямів подальших досліджень у цій надзвичайно актуальній для України сфері.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційне дослідження Куценка Артемія Сергійовича на тему «Науково-методичні засади забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах відбудови економіки України» є завершеним, комплексним, теоретично обґрунтованим дослідженням, що

вирізняється актуальністю, методичною ґрунтовністю та прикладною значущістю.

Вважаю, що дисертаційна робота, представлена на здобуття ступеня доктора філософії, виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних і практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». За актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною робота повністю відповідає вимогам, передбаченим п. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Куценко Артемій Сергійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

РЕЦЕНЗЕНТ

Кандидат економічних наук, доцент,
Доцент кафедри економіки будівництва
Київського національного університету
будівництва і архітектури

Тетяна ЦИФРА

Підпис Цифри Тетяни Юріївни засвідчую

Вчений секретар Київського національного
університету будівництва і архітектури
кандидат технічних наук, доцент

Микола КЛИМЕНКО